

4. Shyl'nyk, V.Yu. (2004) "Administratyvni yurysdyktsiyni provadzhennya ta yikh zdiysnennya orhanamy vnutrishnikh sprav", Thesis abstract for Cand. Sc. (Law.), 12.00.07, Natsional'nyy universytet vnutrishnikh sprav, Kharkiv, Ukraine.
5. Kalyuta, A.B. (2007) "Administratyvno-yurysdyktsiyna diyal'nist' mytnykh orhaniv Ukrayiny", Thesis abstract for Cand. Sc. (Law.), 12.00.07, Natsional'nyy universytet vnutrishnikh sprav, Kharkiv, Ukraine; Panov, O.I. (2005) "Administratyvno-yurysdyktsiyna diyal'nist' dil'nychnoho inspektora militsiyi", Thesis abstract for Cand. Sc. (Law.), 12.00.07, Natsional'nyy universytet vnutrishnikh sprav, Kharkiv, Ukraine; Lyublin, V.D. (2004) "Administratyvno-yurysdyktsiyna diyal'nist' orhaniv derzhavnoho pozhezhnoho zakladu", Thesis abstract for Cand. Sc. (Law.), 12.00.07, Natsional'nyy universytet vnutrishnikh sprav, Kharkiv, Ukraine; Kravchenko, I.S. (2010) "Administratyvno-yurysdyktsiyna diyal'nist' orhaniv vnutrishnikh sprav u sferi zakhystu prava intelektual'noyi vlasnosti", Thesis abstract for Cand. Sc. (Law.), 12.00.07, Natsional'nyy universytet vnutrishnikh sprav, Kharkiv, Ukraine.
6. Sokol, M. (2008) "Administratyvno-yurysdyktsiyna diyal'nist' orhaniv vykonavchoyi vlady", Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo, vol. 6, pp. 95-98.
7. Kolomoyets' T.O. and Rybalko N.V. (2011) "Novyy etap v administratyvnomu reformuvanni v Ukrayini 2010 roku – nahal'na potreba derzhavotvorchoho ta pravotvorchoho protsesu", Visnyk Zaporiz'koho natsional'noho universytetu, vol. 2 (chastyna 1), pp. 61-69.

УДК 35.073.6

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ В СТРУКТУРІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ

Рогачов Ю.М., здобувач

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (yurar@mail.ru)

У статті розглянуто питання сутності адміністративно-правових відносин у діючий період трансформації галузі адміністративного права в Україні. Визначено їх місце в структурі публічно-правових відносин, процесі публічного адміністрування податків і зборів. Визначено та розроблено пропозиції щодо подальшого впровадження в систему адміністративно-правових відносин в сфері справляння податків і зборів принципів, форм і методів публічного адміністрування.

Ключові слова: адміністративне право, адміністративно-правові відносини, публічне адміністрування податків і зборів, адміністрування, публічно-правові відносини.

Рогачев Ю.Н. АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВЫЕ ОТНОШЕНИЯ В СТРУКТУРЕ ПУБЛИЧНОГО АДМИНИСТРИРОВАНИЯ НАЛОГОВ И ЗБОРОВ / Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина

В статье рассмотрены вопросы сущности административно-правовых отношений в действующий период трансформации отрасли административного права в Украине. Определено их место в структуре публично-правовых отношений, процессе публичного администрирования налогов и сборов. Определены и разработаны предложения по дальнейшему внедрению в систему административно-правовых отношений в сфере администрирования налогов и сборов принципов, форм и методов публичного администрирования.

Ключевые слова: административное право, административно-правовые отношения, публичное администрирование налогов и сборов, администрирование, публично-правовые отношения.

Rogachev G.N. ADMINISTRATIVE LEGAL RELATIONS IN THE STRUCTURE OF PUBLIC ADMINISTRATION OF TAXES AND FEES / Taras Shevchenko national university of Kyiv, Ukraine

The article discusses the essence of administrative-legal relations in the current transformation of the industry of administrative law in Ukraine, determined by their place in the structure of public-law relations, the process of public administration. Identified and proposals for further improvement of the role of the principles, forms and methods of public administration in the system of administrative-legal relations.

The author proposes to consider legal relations in the context of public administration, the European experience implementing its principles, forms and methods of management. Accordingly, we believe there is a good definition of administrative legal relations as relations that flow from performing administrative obligations of public administration. A characteristic feature of administrative legal relations is that of public administration acting in their ruling party that sells its executive and administrative powers. That is right on making authority (mandatory) solution.

Therefore, the relationship between administrative-legal relations with the public – we agree with the legal position administrativist scholars as to what features of public-legal relations is imperative method of regulation which is in turn immanent method of regulating administrative-legal relations. Imperative method in public law (as dispositive in private law) primary, that is common to all branches of public law.

The author concludes that, it is imperative method acquires a new legal content, in the context of the reform of administrative law. With the adoption and implementation of Ukrainian realities of European principles of public administration may be concluded that the current development of private and public law in developed democracies, due to the emergence of a qualitatively higher level of social justice, the latter in turn is a factor of more regulated by law involvement citizens in public policy. Government agencies are not the sole authority istochnykom they perform a representational function, that under and within the powers defined by law, on the other hand may require compliance with national government representatives applicable legislation. So balance is achieved between the public authority of their possible coercion, sanctions and private interests. That is the balance we believe forms the basis of civilized substantial administrative-legal relations as a major component of the public administration of taxes and fees.

In this regard, an important consolidation in the art.4 Tax Code of Ukraine principles of tax law including a significant step towards protecting the rights of the taxpayer's favor the presumption of legality of the taxpayer if the rule of law or other legal act issued under the Act, or the rules of the different laws and different legal acts ambiguous (multiple) interpretation of the rights and duties of taxpayers or supervisory bodies, so that is the ability to decide for both the taxpayer and the supervisory authority. At the same time, remain unresolved procedure and methods for implementing this principle in dealing directly with the taxpayer's tax authority which actually form the process of tax administration.

Next steps and improve scientific understanding of the nature of administrative-legal relations in the collection of taxes and duties, principles and methods of regulation is a profound development and fixation in the principles of public administration of taxes and fees. The transformation imperative method administrativno regulation-legal relations should be based primarily on the principle of legality and legally established responsibilities of public officials, transparency in the prosecution of such liability.

Key words: administrative law, administrative-legal relations, public administration of taxes and fees, administration, public-legal relations.

На сучасному етапі розвитку галузі адміністративного права, його реформування загалом, відбуваються змістовні зміни сутності та характеру адміністративно-правових відносин. Предмет галузі адміністративного права України вже розглядається як система суспільних відносин між публічною адміністрацією та об'єктами публічного управління, які виникають у сфері владно-розпорядчої діяльності, наданні адміністративних сервісних послуг з метою публічного забезпечення прав і свобод людини [1].

До питання ролі адміністративно-правових відносин у формуванні та здійсненні публічного адміністрування в різних сферах зверталися такі українські вчені, як В.Б.Авер'янов, О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурка, А.С. Васильєв, І.П. Голосніченко,

Є.В. Додін, Р.А. Калюжний, В.П. Петков, С.В. Петков, С.Г. Стеценко, В.К. Шкарупа. Однак, досі залишається науково не розкритим змістовна складова адміністративно-правових відносин у структурі публічного адміністрування, публічно-правових відносин, достатньо не виявлено вплив форм, методів, принципів публічного адміністрування податків і зборів на побудову та формування нового змісту та сутності адміністративно-правових відносин у цій сфері, форм та методів їх регулювання.

На початку нашого дослідження звернемося до визначення сутності предмету адміністративного права, його змісту які набули певних наукових тенденції щодо їх розкриття на сучасному етапі розвитку України. На слушну думку В.В. Галунька, до сфери предмета галузі адміністративного права України в широкому розумінні належить: 1) широке коло суспільних відносин між суб'єктами та об'єктами публічного управління; іншими словами: завжди одним із невід'ємних учасників адміністративно-правових відносин постає суб'єкт публічного управління; 2) основною метою діяльності суб'єктів публічного управління є забезпечення прав і свобод людини та громадянина, нормального функціонування громадянського суспільства та держави; 3) провідною рисою предмета адміністративного права є його публічна природа; 4) адміністративно-правові відносини є переважно управлінськими (владно-розпорядчими); 5) до предмета адміністративного права також належить надання суб'єктами публічного управління адміністративних сервісних послуг; 6) однією зі складових предмета адміністративного права є внутрішньо-організаційна діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, у першу чергу, та її частина, що здійснюється у правовій формі; 7) невід'ємною складовою предмета адміністративного права демократичної правової держави є засоби відповідальності суб'єктів публічного управління за неправомірні дії або бездіяльність; 8) важливою рисою предмета галузі адміністративного права є можливість застосування органами виконавчої влади заходів (їх посадовими особами) державного примусу та адміністративної відповідальності [2, с. 18-19].

Отже, зміст предмету адміністративного права на сучасному етапі вже формують відносини із публічною адміністрацією, надання такими публічними адміністраціями адміністративних сервісних послуг. Чітка законодавча регуляція процесу та умов надання адміністративних сервісних послуг, законодавче визначення відповідальності суб'єктів публічного управління за неправомірні дії або бездіяльність, діючі процедури застосування такої відповідальності, розглядаються адміністративістами як основоположний фундамент побудови правовідносин у галузі адміністративного права.

У зв'язку з цим, В.Б. Авер'янов вказує на традиційну думку, що в адміністративному праві домінує імперативний метод, який тут виявляється у "чистому", класичному вигляді. Водночас, не можна не визнати: щодо громадян – застосовується загальнодозвільний принцип регулювання: "дозволено все, що прямо не заборонено законом". Цей принцип завжди вважався винятковою ознакою методу приватного права. Проте, якщо українське суспільство ставить перед собою завдання побудови демократичної, правової держави, визнає пріоритет інтересів особистості щодо інтересів держави, то адміністративному праву не обійтися без найширшого використання цього принципу в регулюванні відповідних суспільних відносин.

Отже, адміністративне право, котре нині в Україні перебуває на етапі реформування, є провідною галуззю публічного права, у якій притаманний останньому публічно-правовий (імперативний) метод, органічно поєднується з використанням суттєвих ознак і елементів диспозитивного (приватно-правового) методу регулювання суспільних відносин [3].

Враховуючи наведені погляди відомих науковців, на нашу думку, розкриття сутності адміністративно-правових відносин на сучасному етапі лежить у площині того, що ці відносини формуються в особливій сфері суспільного життя – публічному (державному

та самоврядному), саме тому, такі категорії, як публічне право, публічно-правові відносини, публічне адміністрування, виступають надбудою по відношенню до категорій адміністративне право, адміністративно-правові відносини, адміністрування. Така надбудова в Україні вже набула та продовжує набувати, спираючись на нову наукову доктрину, приймаючи досвід розвинених держав, певного юридичного змісту, з притаманними їй принципами та методами регулювання, які покликані бути основоположними для оновлення змісту адміністративно-правових відносин, визначення нових форм та методів їх регулювання. Саме тому новітнє з'ясування сутності, змісту адміністративно-правових відносин, їх правової природи та основних рис полягає у встановленні їх взаємозв'язків і співвідношення з такими категоріями, як публічне адміністрування, публічно-правові відносини, публічне право.

Попри широке застосування поняття «публічне адміністрування», наразі єдиного підходу до визначення його сутності серед науковців не існує. На нашу думку, при визначенні категорії «публічне адміністрування» слід виходити з того, що власне «адміністрування» – це цілеспрямована сукупність дій, які забезпечують узгодженість та координацію спільних робіт з метою досягнення суспільно-важливих цілей та вирішення завдань.

Теорія адміністративного права розвинених держав виробила два підходи до визначення публічного адміністрування – у широкому та у вузькому розумінні.

Публічне адміністрування в широкому розумінні – це сукупність усіх видів діяльності усіх органів держави та органів місцевого самоврядування, тобто означає фактично всі форми реалізації державної та самоврядної влади загалом. Стаття 6 Конституції встановлює, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України [4]. Іншими словами, публічне адміністрування характеризує всю діяльність держави (у широкому розумінні) за організуючим впливом з боку спеціальних суб'єктів права на суспільні відносини.

Публічне адміністрування у вузькому розумінні – це сукупність видів діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, між якими певним чином розподілені різні види діяльності. Відтак, категорія «публічне адміністрування» у вузькому значенні відображає відносно самостійний вид діяльності державних органів та органів самоврядування, що його здійснює певна частина відповідних суб'єктів.

Отже, публічне адміністрування можливо визначити як вид соціального адміністрування, специфічної діяльності держави та органів місцевого самоврядування, що отримує вияв у функціонуванні органів та установ, які впливають на суспільні відносини з метою їх урегулювання відповідно до публічних інтересів.

Із прийняттям Податкового кодексу України, законодавства щодо структурних змін податкових органів, публічне адміністрування у сфері справляння податків і зборів набуло певного юридичного змісту. Так, запроваджено надання певного кола адміністративних послуг у цій сфері, податкових консультацій. У той же час, такі зміни поки ще мають безсистемний, штучний характер. Досі глава II Податкового кодексу України Адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів) не містить в собі загальних принципів здійснення процесу адміністрування податків і зборів як основоположного механізму побудови взаємин платника податків із податковим органом [5]. На нашу думку, визначення принципів адміністрування податків і зборів є першим важливим кроком, який буде направлений на побудову цивілізованих правовідносин у цій сфері. Орієнтиром в цьому напрямку можуть виступати напрацювання до проекту Концепції реформування публічної адміністрації в Україні, відповідно до якої, для досягнення європейських стандартів належного урядування

організація та діяльність органів публічної адміністрації в Україні мають будуватися за такими принципами:

- верховенства права як пріоритету прав та свобод людини і громадянина, гуманізму та справедливості в діяльності публічної адміністрації;
- законності як діяльності публічної адміністрації на підставі, у межах повноважень та в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України;
- відкритості як оприлюднення та доступності для громадян інформації про діяльність та рішення публічної адміністрації, а також надання цієї інформації на вимогу громадян;
- неупередженості як обов'язку публічної адміністрації та її посадових осіб безсторонньо ставитися до всіх учасників правовідносин, заявляти про конфлікт інтересів, у разі його наявності, та вживати заходів для його подолання;
- пропорційності як вимоги щодо обмеження рішень публічної адміністрації метою, якої необхідно досягти, умовами її досягнення, а також обов'язку публічної адміністрації зважати на негативні наслідки своїх рішень, дій та бездіяльності;
- ефективності як обов'язку публічної адміністрації забезпечувати досягнення необхідних результатів у вирішенні покладених на неї завдань при оптимальному використанні наявних ресурсів;
- підконтрольності як обов'язкового внутрішнього та зовнішнього контролю за діяльністю публічної адміністрації, у тому числі судового;
- відповідальності як обов'язку публічної адміністрації нести юридичну відповідальність за прийняті рішення, дії та бездіяльність [6].

Усі наведені принципи в тій чи іншій формі вже знайшли своє місце у новій доктрині адміністративного права, яка вже має значний вплив на розуміння та наукове осмислення ролі цієї галузі права, як фундаментальної, загально формуючої галузі публічного права, змісту та характеру регулювання адміністративно-правових відносин. Звернемося до визначення змісту поняття «адміністративно-правові відносини».

Ю.П. Битяк, В.В. Богуцький, В.М. Гаращук визначають адміністративно-правові відносини як суспільні відносини у сфері державного управління, учасники яких виступають носіями прав і обов'язків, урегульованих нормами адміністративного права [7, с. 40].

Кісіль З.Р. розглядає адміністративно-правові відносини як врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, які складаються у сфері державного управління [8].

В.Б. Авер'янов зазначає, що доля категорії адміністративно-правові відносини складна. З одного боку, вона потрапила в залежність від колишніх ідеологічних уявлень про суспільні відносини. Згідно з ними, адміністративно-правові відносини мали розглядатися: а) виключно з позицій поділу суспільних відносин на матеріальні й надбудовні, або первинні та вторинні; б) як частка суспільних відносин. З іншого боку, згадана категорія потрапила в залежність від традиційних поглядів на адміністративне право як засіб безперечного впливу держави на суспільні процеси і застосування у відносинах «держава – громадянин» адміністративно-примусових заходів. Неприйняття інших наукових поглядів ускладнило теоретичне осмислення сутності адміністративно-правових відносин, зробило поняття останніх абстрактно-схоластичним, безпідставно відокремило від проголошених прав людини.

Конституція України закріпила принципово нову роль держави у відносинах з людиною. Відтепер держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а її головним обов'язком є захист і забезпечення реалізації прав і свобод людини. Отже, зроблено перехід до нової ідеології державної, у тому числі виконавчої, влади, і ця ідеологія – служіння держави інтересам людини.

У зв'язку з цим, важливим чинником впровадження нової ідеології, здійснення реформи державного управління, утвердження концептуально нової доктрини адміністративного права є перебудова за новими принципами теоретичної моделі адміністративно-правових відносин. Це повинні бути переважно публічно-сервісні відносини, тобто відносини, у межах яких і завдяки яким держава обслуговує правомірні потреби й інтереси приватних осіб [9].

Тому адміністративно-правові відносини слід розглядати в контексті процесу публічного адміністрування, європейського досвіду запровадження його принципів, форм та методів регулювання. Виходячи з цього, на нашу думку, вдалим є визначення адміністративно-правових відносин, як відносин, які виникають з приводу виконання адміністративних зобов'язань публічною адміністрацією. Характерною ознакою адміністративно-правових відносин є те, що органи публічної адміністрації виступають у них владною стороною, яка реалізує свої виконавчо-розпорядчі повноваження. Тобто має право на прийняття владного (обов'язкового) рішення [10].

Тому в питанні співвідношення адміністративно-правових відносин із публічно-правовими ми погоджуємося з позицією науковців адміністративістів відносно того, що характеристикою публічно-правових відносин є імперативний метод правового регулювання, який є, у свою чергу, іманентним методом регулювання адміністративно-правових відносин. Імперативний метод у публічному праві (як і диспозитивний у приватному праві) первинний, тобто властивий усім галузям публічного права [11].

Між тим, саме імперативний метод набуває нового юридичного змісту в контексті реформування галузі адміністративного права. З прийняттям та втіленням в українській реальності європейських принципів публічного адміністрування можливо зробити висновок про те, що сучасний розвиток інститутів приватного та публічного права в розвинених демократіях обумовлений становленням якісно вищого рівня громадської правосвідомості, остання в свою чергу виступає чинником розвитку більш регламентованої на законодавчому рівні участі громадян у формуванні державної політики. Державні органи вже не виступають єдиним джерелом влади, вони більш виконують представницькі функції, тобто в рамках та в межах повноважень, які визначені законами, з іншого боку, громадянин має право вимагати дотримання представниками державних органів норм діючого законодавства. Так досягається баланс між владними повноваженнями з їх можливим застосуванням примусу, санкцій та приватними інтересами. Саме такий баланс, на нашу думку, формує змістовну основу цивілізованих адміністративно-правових відносин, як основну складову публічного адміністрування податків і зборів.

У зв'язку з цим, є важливим закріплення у ст.4 Податкового кодексу України принципів побудови податкового законодавства, серед яких значним кроком до захисту прав платника податків виступає принцип презумпції правомірності рішень платника податку в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу. У той же час, залишаються неврегульованими порядок та методи реалізації такого принципу безпосередньо у

відносинах платника податків із податковим органом, які власне і формують процес адміністрування податків.

Подальшими кроками вдосконалення та наукового осмислення сутності адміністративно-правових відносин у сфері справляння податків і зборів, принципів та методів їх регулювання полягає в більш глибокій розробці та закріпленні на законодавчому рівні принципів публічного адміністрування податків і зборів. Трансформація імперативного методу регулювання адміністративно-правових відносин повинна будуватися, у першу чергу, на принципі законності та законодавчо встановленої відповідальності посадових осіб державних органів, прозорості процесу притягнення до такої відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 15.05.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Податковий кодекс України від 08.06.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Реформа публічної адміністрації в Україні: Проекти концепції та законів / упоряд.: І. Коліушко, В. Тимошук. – К.: Конус-Ю, 2005. – 192 с.
4. Вікіпедія – вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
5. Галуцько В.В. Адміністративне право України: навч. посіб.: [у 2-х томах] / [Галуцько В. В., Олефір В. І., Пихтін М.П. та ін.]; за заг. ред. В.В. Галуцька. – Херсон: ХМТ, 2011. – Т. 1: Загальне адміністративне право. – 2011. – 320 с.
6. Авер'янов В.Б. Адміністративне право України: підручн. [Електронний ресурс] / В.Б. Авер'янов. – К.: Юридична думка, 2004. – Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/view/2590/15/>
7. Битяк Ю.П. Адміністративне право України: підручник [для юридичних вузів і фак.] / Ю.П. Битяк, В.В. Богуцький, В.М. Гаращук та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. – Х.: Право, 2000. – 520 с.
8. Кісіль З.Р. Адміністративне право: навч. посіб. [Електронний ресурс] / З.Р. Кісіль. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1584072045125/pravo/administrativne_pravo
9. Коваленко В.В. Курс адміністративного права: підручник [Електронний ресурс] / В.В. Коваленко. – Режим доступу: pidruchniki.ws/1896080148173/pravo/
10. Ігонін Р.В. Управлінські відносини як складова предмета адміністративного права [Електронний ресурс] / Р.В. Ігонін // Альманах права. – 2010. – № 4. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/>

REFERENCES

1. The Constitution of Ukraine on 15.05.2014 [Electronic resource]. – Access of mode: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Revenue Code of Ukraine on 08.06.2014 [Electronic resource]. – Access of mode: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Reform of public administration in Ukraine: Projects concepts and laws / compilation: I. Koliushko, V. Tymoschuk. – K.: Konus-Yu, 2005. – 192 p.
4. Wikipedia – the free encyclopedia [Electronic resource]. – Access of mode: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>

5. Halunko V.V. Administrative Law of Ukraine : teach. Guidances : in 2 volumes / Halunko V.V. Olefir V.I., Pyhtin M.P. – Kherson : HMT, 2011. – Vol 1 : General Administrative Law. – 2011. – 320 p.
6. Aver'yanov V.B. Administrative Law of Ukraine : textbooks [Electronic resource] / V.B. Aver'yanov. – K. : Legal Opinion, 2004. – Access of mode : <http://textbooks.net.ua/content/view/2590/15/>
7. Bytyak J.B. Administrative Law of Ukraine : textbooks [for law schools and factors] / Bytyak J.B., Bogucki V.V., V.M. Garashchuk. – X. : Right, 2000. – 520 s.
8. Kisil Z.R. Administrative law : teach. guidances [Electronic resource] / Z.R. Kisil. – Access of mode : http://pidruchniki.ws/1584072045125/pravo/administrativne_pravo
9. Kovalenko V.V. Course of administrative law : textbooks [Electronic resource] / V.V. Kovalenko. – Access of mode : pidruchniki.ws/1896080148173/pravo/kurs_administrativnogo_prava_ukrayini_-_kovalenko_vv
10. Igonin R. management relations as part of the subject of administrative law [Electronic resource] / R. Igonin // right Almanac. – 2010 – № 4. – Access of mode : <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/34257/07%D0%86gon%D1%96n.pdf?Sequence=1>